

КРИТИКА

Число 7–8 (309–310), 2023

Міжнародний огляд книжок та ідей

Гіроакі Куромія

Русисти поза політикою?

Станіслав Асєєв

Подорож у темряву

Всеволод Речицький

Конституційний процес у часи війни

Надія

Бернар-Ковальчук

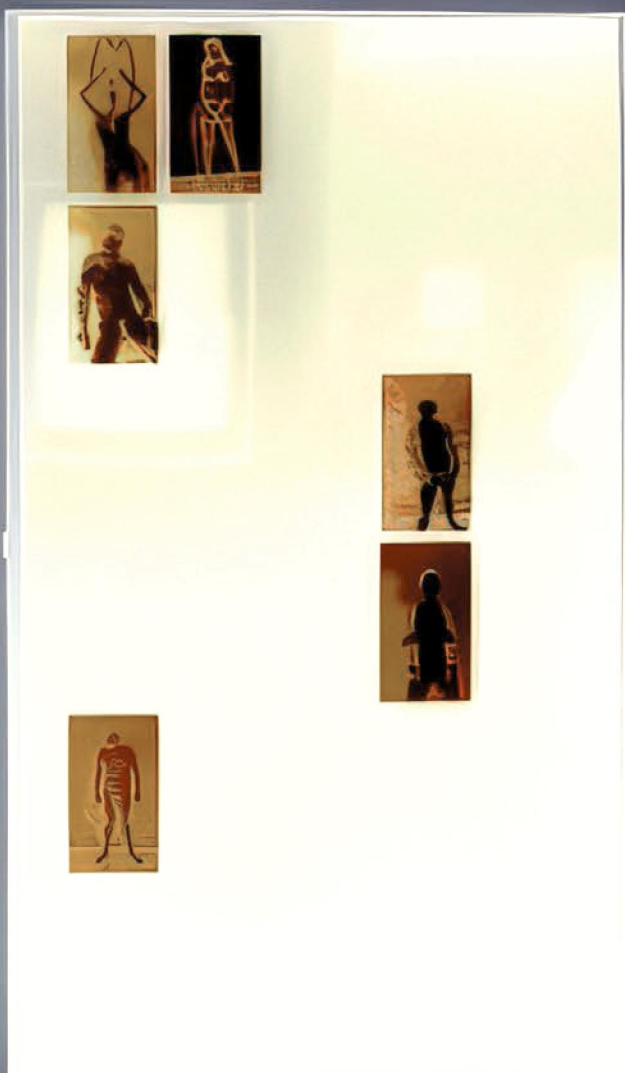
Гібриди українського
модернізму

Олег Сидор-Гібелінда

Пес Патрон і момент
істини

Андрій Грабович

Мистецтво на пляжі

війни) заборона опозиційних телеканалів і політичних партій, вилучення з книгарень і театрального репертуару «підривного» для провінційного честолюбства контенту, заборона «агресивній» богемі відвідувати Україну тощо.

У підсумку виходить, що для суттєвого вдосконалення свого суспільного договору українцям потрібно добиватися більшої довіри до «іраціонального» поведінкового первня. Досягнення такої мети, як писав у книжці про ідентичність Френсіс Фукуяма, зазвичай вимагає... «якіснішої теорії людської душі». Але саме тому нашим політикам і законодавцям варто ще не раз замислитися про те, що не холодний раціональний розрахунок, а інтуїція, інстинкт, харизма й підсвідомість є потужними і водночас прагматичними джерелами людської поведінки. Недарма в країнах загального (прецедентного) права, краще наближеного до драматургії життя, ніколи не перемагав тоталітаризм.

Державний протекціонізм майже завжди програє індивідуальним творчим стратегіям. Тому ігнорування, до якого вдається суспільний договір і його правове віддзеркалення — національна Конституція, ролі спонтанних, ірраціональних людських мотивацій лише поглиблюватиме кризу українського цивілізаційного проекту, причому не лише в обстановці війни чи повоєнної руїни. Українським елітам уже давно варто було б усвідомити, що ринкові економічні перетворення в душі Бальцеровіча є не просто гарантіями вільного обміну товарами в широкому розумінні цього поняття. Не менш важливим є те, що справжній ринок підтримує й розвиває здоровий глузд, насажує людей до відкритості, стимулює інтелектуальну чесність і радісне сприйняття світу.

На жаль, лівий унілатералізм усе ще залишається світоглядною опорою суспільного договору в Україні. Свідченням цього є традиційне перебільшення у нас

ролі держави, перешкоди щодо вільного продажу зброї, сакралізація державної власності на землю й природні ресурси, свідоме та підсвідоме прагнення поставити медію «на службу народу» тощо. При цьому характерний для України фатум поміркованості вже призвів до того, що ключові конструкції її суспільного договору десятиліттями відповідають переважно матеріалістичним («латиноамериканським») пріоритетам.

Насправді українцям уже давно потрібен національний центр мистецтва на рівні паризького Центру Жоржа Помпіду. Це означає, що сучасним гаслом відновлення України має стати не «ще одна міщанська республіка» (якої так справедливо боявся Михайло Грушевський), а неплідна інтелектуальна свобода й тотальний ринок, завдяки яким можна змагатися і справді прагнути до щастя.

Червень 2023 року

УКРАЇНСКА КНИГА ПРО РІХАРДА ВАГНЕРА

—
За редакції

Марини Черкашиної-Губаренко
й Олександра Клековкіна
Київ: ІПСМ НАМ України, 2022

Колективна монографія представляє український науковий погляд на художню спадщину Ріхарда Вагнера в різних ракурсах та контекстах минулого і сучасності. Видана з нагоди 210-річчя від дня народження геніального німецького митця праця узагальнила аналітичний досвід переважно українських вагнерознавців, представників різних галузей гуманітарного знання: культурології, філософії, музикознавства, філології і театрознавства. Такий комплексний підхід, який слушно обрали наукові редактори видання, доктори мистецтвознавства Марина Черкашина-Губаренко й Олександр Клековкін, дав змогу різнобічно висвітлити рецепцію в українській та світовій культурі багатогранної творчості й особистості Вагнера — композитора, письменника, теоретика мистецтва, режисера, мислителя.

Монографію сформували різні за жанром статті наукового, науково-популярного та публіцистичного профілю. Тут представлено і ретроспективні погляди в історію постановок опер німецького композитора в Україні, і наукові роздуми про сучасне виконання його музики, і творчі

портрети інтерпретаторів Вагнерових ідей, і компаративний дискурс дослідження художньо-естетичних принципів німецького романтика та митців інших національних культур. Увесь цей широкий спектр вагнерознавчої проблематики логічно впорядковано у струнку тричастинну структуру книжки зі своєрідною передмовою («Застереження») та бібліографічним списком української вагнеріани періоду незалежності.

Перший розділ монографії «Сцена» об'єднав історичні екскурси в музичну культуру великих українських міст: Києва (Олексій Гончар), Львова (Любов Кияновська, Стефанія Олійник), Одеси (Наталія Остроухова) і Харкова (Олександр Сердюк), де від середини XIX століття можна простежити розмаїті зв'язки з мистецтвом Вагнера у музично-театральних та філармонічних заходах, музикознавчій і публіцистичній думці, музично-видавничій справі, виконавській та композиторській творчості. Поряд із українськими маршрутами вагнерівських творів у розділі розглянуто й зворотний бік сучасного мистецького діалогу «Вагнер — Україна», що веде на батьківщину німецького романтика. Ідеться про блискучі інтерпретації Вагнерових творів у виконанні Байройтського оркестру під орудою Оксани Линів у дзеркалі німецьких медій (Поліна Харченко) та режисерську версію вагнерівського «Тангоїзера» Тобіаса Крацера, в якій метафорично втілено ідею підтримки України в її визвольній боротьбі з російським агресором (Аделіна Єфіменко).

Інтелектуальне осердя книжки становить другий розділ «Паралелі», до якого ввійшли ґрунтовні дослідження впливів, перетинів і переосмислень художніх ідей німецького романтика в інонаціональних культурних парадигмах минулого і сучасності. У фокус уваги науковців потрапили творчі методи режисера Леся Курбаса (Марина Черкашина-Губаренко, Олександр Клековкін), драматургів Лесі Українки (Мирослава Новакович) та Бертольда Брехта (Юрген Гілесгайм, Микола Ліпівський), композиторів Кльода Дебюсі (Сергій Деоба, Олена Корчова), Станіслава Людкевича (Любов Кияновська), Бориса Лятошинського (Ігор Савчук) та Кармелли

Цепколенко (Асмаї Чібалашвілі), осмислені з погляду суголосності з традиціями Вагнера. Духовне наслідування естетичних ідеалів німецького композитора виявлено і в творчості українських митців-шістдесятників (Ірина Драч) та в науково-творчому спадку латиського перекладача лібрет вагнерівських опер Оскарса Зауерса (Софія Кукуре).

У третій частині «Структури», скромнішої за обсягом, зібрано статті різної наукової проблематики. Складний різномірневий аналіз драматургії Вагнерового «Льоенґрина» з використанням методологічного інструментарію мітооперології (Олена Рощенко) сусідить із характеристиками творчості західноєвропейських митців, у свій спосіб пов'язаної з операми німецького композитора. Один із них — Адольф Апіа, швейцарський теоретик театру кінця XIX — початку XX століття, новатор у трактуванні світлового компонента партитури в інтерпретаціях вагнерівських опер (Наталія Владимірова). Інший — сучасний італійський композитор Сальваторе Шаріно, якого з німецьким романтиком споріднює створення однойменної опери «Льоенґрин» (Поліна Кордовська). Остання стаття розділу, що завершує аналітичний зміст монографії, — рецензія на музикознавчу працю Оксани Шаповал, у якій Вагнерову художню практику розглянуто як комунікативно-творчий процес (Ірина Іванова).

Представлений у завершальному розділі колективної монографії солідний список праць про творчість Ріхарда Вагнера (202 позиції) переконує в успішному розвитку української вагнеріани. Цей факт, своєю чергою, підтверджує прагнення української науки активно інтегруватися у широкий культурний простір, органічно доповнюючи новими фактами, концептами, ракурсами та спостереженнями європейський досвід осмислення визначних явищ історії мистецтва, до яких, зокрема, належить і Ріхард Вагнер. Жанрове різноманіття статей видання, включаючи науково-популярний пласт, робить його цікавим і пізнавальним не лише для фахівців, а й для ширшого читачького кола.

Ольга Лігус